AJUNTAMENT DE LLEIDA

PREGÓ DE LA FESTA MAJOR DE LLEIDA, (ANY 1981)

Per Josep Vallverdú

Pròleg
Antoni Siurana i Zaragoza

LLEIDA
1982

B - 2
LLFM-3/0039

PREGÓ DE LA FESTA MAJOR DE LLEIDA, (ANY 1981)

© Excm. Ajuntament de Lleida
Dipòsit Legal B. 18.584-1982
Composició i muntatge: Virgili
Passatge Miquel Fargues, 2. Lleida
Impressió: Impremta de Montserrat

AJUNTAMENT DE LLEIDA

PREGÓ DE LA FESTA MAJOR DE LLEIDA, (ANY 1981)

Per Josep Vallverdú

Pròleg
Antoni Siurana i Zaragoza

LLEIDA
1982

Per a la Carme Zorrs
amb la simpatia de
J. Vallverdú

La paraula viva de Josep Vallverdú

La paraula és allò que identifica l'home. La paraula viva, oral o escrita, ens permet comunicar-nos, uns als altres, els nostres pensaments i els nostres sentiments. Però cal, evidentment, que allò que hom diu sigui escoltat, que allò que hom escriu sigui llegit.

Sortosament per a tots nosaltres, la paraula viva de Josep Vallverdú és escoltada i llegida arreu de les terres de Ponent, que ell tant coneix, i de Catalunya tota. El seu mestratge, acadèmic i literari, ha esdevingut, ja, un clàssic entre nosaltres.

Un pregó de festes és, sens dubte, una magnífica ocasió per a exercir-lo i per a mostrar com n'és de diferent el parlar de l'home arrelat a la seva terra: senzill i, alhora, profund; elegant, però entenedor; serè, però emotiu; d'aquell altre, buit i poc convincent, que havíem tingut que sofrir de boca de persones més interessades en parlar d'un país teòric que de la realitat de la gent que hi viu.

La paraula de Josep Vallverdú neix del poble al qual va adreçada, la sentim nostra. La seva obra és com un pregó permanent que ens parla de la nostra terra; dels seus homes i dones; que ensenya a grans i petits

a conèixer-la, i a conèixer-nos, millor; que ens aboca a una esperança de futur, tot i que, sovint, és matisada per un bri d'ironia, a l'estil anglès, que tan útil resulta per a evitar-nos caure en triomfalismes o eixalabraments.

Gràcies, Josep, per la teva paraula viva que, com aquella veu de bronze de la qual ens parlava Màrius Torres, s'eleva pels camins i ens escalfa els peus en el nostre pelegrinatge vers una Pàtria millor.

Antoni Siurana i Zaragoza

Paer en cap de Lleida

Pregó de la Festa Major de Lleida, (any 1981)

Ben cert que aquest marc és imposant. Una digna casa, una digna història, ens envolten. Un neguit actual, fet de realitzacions i projectes, un camí, una marxa endavant, ens agermanen.

Heus ací la contemplació per una banda, i l'acció per una altra. No penso pas oblidar-me ni de l'una ni de l'altra.

Deixeu-me dir, però, el meu goig personal i una mica la meva tremolor emocionada, en parlar avui aquí, triat generosament com a portaveu dels ideals lleidatans, en la mateixa tribuna on han parlat persones de tanta rellevància i densitat com les que en anys anteriors l'han ocupada.

Gràcies en dono a la Paeria mentre us agraeixo a tots, ja des d'ara, no solament la vostra atenció, sinó la vostra benevolença.

Ocasió festiva la d'avui, sí: i també oportunitat reposada de fer una reflexió. Ocasió festiva, ben cert, per tal com al capdavall, en haver fet el tomb l'any, que sembla reblat al moviment circular, retrobem en plena primavera i en l'esclat de la llum i del vent, la campaneria desfermada de la Festa Major. I també, i hem de reconèixer que no pas massa en segon lloc, reposada oportunitat de reflexionar sobre què ha estat l'any, què hem fet, què ens ha estat exigit que nosaltres no hàgim donat, i què caldria fer i fins a quin punt col·lectivament hem estat a l'altura de la primera exigència interior.

La Festa Major! Excitant pensament, més lligat a un record, a una imatge estereotipada que no pas a una realitat crítica viscuda avui en plenitud de consciència. Una segona consciència, però, dibuixa perfils inamovibles: la Festa Major que vam viure

de menuts, de més grandets, però dins una atmosfera perfectament limitada, magníficament emmarcada per unes vivències col·lectives molt i molt compartides. Eren uns temps en què Lleida tenia un perfil, i hi vivia una societat identificable, absolutament recognoscible. Aquesta fou la Lleida del nostre desvetllament a la vida, quan els jocs dels infants anaven quedant enrera i unes noves inquietuds i uns altres més durs interrogants ens sotjaven.

És, doncs, des d'aquesta imatge de perfils molt definits, en el si d'una família de classe mitjana, que se m'obre la perspectiva de la Festa Major per antonomàsia: la que avançava en trampes i pregoners engramallats carrer Major enllà, en cerca de la plaça de la Paeria i la plaça de Sant Joan, la del ball de bastons, la dels gallardets enlluernadors de pagesia, la de l'aviador Arqués passant per dessota el pont, i la de l'espetegaire castell de focs artificials. Una Festa Major, també, plena de tot tipus de llepolies, molt més abastables encara que no en la resta de l'any, degut a una formidable atorgació de diners per despendre de part de la família: dels dos rals hom passava als cinc o als deu ralets, xifres un xic escandaloses aleshores.

Matons de crema, a cinc i a deu! Caramels de tot color i les neules als aparadors. Coques de tot tipus. I els parents del poble, que venien, i encara portaven llepolies fetes de ca seva...

Les firetes eren una imatge de la màgia més fantàstica, per a nosaltres infants desavesats encara de televisió i quasi de cinema; col·leccionàvem uns sants, unes estampes, amb imatges de cinema; i calia fer la col·lecció de lletres que componguessin el mot «cinematògraf»: sospito que quan algú arribà a tenir-ne la sèrie completa, ja la gent no deia cinematògraf sinó cinema, o molt més probablement, cine.

Firetes, cinema... diversions noves, en un món que encara no havia assimilat plenament els canvis musicals, on la cançó popular catalana convivia amb el cuplet i la copla castellana o andalusa, on el cinema mut era encara l'únic en molts pobles.

Tot això constitueix una atmosfera viscuda, i, naturalment, molt acolorida en el record. Però qualsevol persona de la meva edat que hagi viscut aquells anys tindrà idèntiques vivències. Ara bé, les vivències personals, tanmateix, no són transmissibles. Així doncs, una vegada més topem amb la impossibilitat de fer proselitisme dels sentiments.

Tot això és l'entrada al tema. El tema de la Festa Major. I fixem-nos com amb aquest terme volem significar una presència massiva, una realitat social i una tradició. Les festes d'una població són com el reconeixement de la seva personalitat, una resposta a la llista passada per l'univers.

On ets, poble? Sóc aquí, faig la meva festa, no ho veieu?

La Festa Major de Lleida tenia un caire absolutament popular, era una de les Festes Majors més ben dibuixades i més alegres, i més rodones que es feien a Catalunya. I molt possiblement ho era perquè no solament els lleidatans hi prenien part, sinó que s'hi sentien vinculats, molt més que no pas avui dia, els habitants dels pobles veïns. Aleshores Lleida, era fàcilment definible, com en aquests quatre versos de l'Estadella:

PASSEIG DE BOTERS

L'orfe, el pres i el capellà
que es donen la mà.
El senyor Bisbe que s'ho mira,
i, pel maig la rialla d'una fira.

i, tenia un poder de convocatòria cordial. Un poder que no té avui, en els moments que tota població celebra les seves pròpies festes amb pretensions d'uniformisme, circuits de *shows*, com se'n diuen ara, i faramalles estrangeritzants. Com podem pretendre que sigui autèntica una festa que no manté una tradició nascuda del si del propi poble, i que sembla tallada pel mateix patró arreu? Les orelletes i els bunyols autèntics de cada poble donen el to de la Festa Major. Fins i tot enyoraríem la pols que puja de les sabates el dia que la Festa Major fos tota celebrada damunt del ciment. Perquè no és Festa Major si no s'identifica sensitivament. Hi ha uns sorolls, unes olors, fins i tot uns tufs que són propis de la Festa Major: hi ha l'oli mal cremat i aprofitat de les xurreries, hi ha una certa olor metàl·lica dels aparells de les firetes, entre escalfat pel fregadís i empeguntat de greix, i hi ha una passada de caramel en l'aire de la tarda, i una mescla de llamins calents i de llamins freds, i una mica de flaire de rosa i un cert regust de fusta fatigada.

Les firetes tenen, encara avui, que són tan electròniques, un encís circenc, de cosa que és i no serà demà, d'alegria que passa i d'il·lusió tremolosa i fal·lible. Les firetes tenen uns homes que se'n cuiden, que, si els mirem bé, semblen atletes resignats a

quedar sempre segons, però que alguna cosa de poeta deuen tenir quan dediquen la seva vida a entretenir la quitxalla. I com esperen els infants que s'alci el faldillam que tanca els cavallets, els trens i les carretelles!

Ens continuen agradant a tots, confesseu-ho, les firetes senzilles, els simples cavallets, les muntanyes russes, la gran roda, més que no els complicats atuells espacials que modernament s'hi han introduït. Serviu-nos més eixos i engranatges de cadena que no hidràuliques complicades, més trot que no desfermada velocitat, més cartó que no acer. Què hi ha de comparable als espillets i als ninots campaners que adornen l'arbre central dels cavallets clàssics?

Aquesta era la imatge infantil, després de tot, de la Festa Major, una imatge exterioritzada, dinàmica i canviant, acolorida i sotraguejada de sorolls i d'olor i de llums, una imatge servida. Tanmateix, hi devia haver una altra imatge de la Festa Major, la imatge dels adults, possiblement feta d'una servitud també als infants, car hi ha un retorn a la infantesa en les apreciacions sobre la Festa Major: només ens podem enfrontar a la Festa Major, quan som grans, com si petits fossim: cal, doncs, pensar que la Festa Major no ens serveix exclusivament, sinó que hem de servir-la, i hem de servir, al seu través, les il·lusions, la realitat il·lusionada, dels infants, del poble fet infant: és aquí que rau la servitud elegant i noble de la nostra actitud davant la Festa Major.

Això no ho sabíem, de moment: ho hem imaginat més tard. I hem arribat a la conclusió que devia ser així, tot i que ara, amb les dades que ens forneixen les generacions infantils i adolescents, la dinàmica sigui diferent, car les iniciatives, avui dia apareixen més repartides i també la dispersió és major.

Cap on caminen les nostres ciutats? Què diuen els sociòlegs i els arquitectes urbanistes, i els periodistes especialitzats, i els teòlegs, i els moralistes, i, en definitiva, els polítics? La ciutat és quelcom tan lligat al procés històric, que de vegades tendim a col·locar-la en un fris, com si fos la representació d'una alegoria. Exactament, això: hem fet de la ciutat l'alegoria de la civilització. Civilització és un mot que ve de *cives*, ciutat, com urbanisme vé d'*urbs*, i política vé de *polis*. És a dir, una vegada més ens trobem dins el Neolític, la ciutat, de la qual no hem sortit, mentre tots els científics i els prospectistes ens diuen —Joan Oró al davant de tots— que no sabem caminar al ritme dels descobriments i dels

progressos científics, que estan, en certa mesura, determinant les línies de força obligades del nostre futur col·lectiu com humanitat.

La ciutat fou una conseqüència de la tribu. Res més que això. Un territori que calgué acotar, defensar, i delimitar. Muralles al començament, torres, bastions. Quan les guerres deixaren de ser setges i més setges amb batalles intercalades, les ciutats rebentaren les muralles, i escamparen la gent en els ravals. Però aquest fou un fenomen molt recent, tant recent que els de la meva generació hem conegut gent que havia vist tancar els portals de les poblacions, a la caiguda de la tarda. Així, doncs, la ciutat tancada determinà la llarga història de la humanitat. Dins de la ciutat hi era tot: la indústria, el comerç, la política, i fins i tot una part del món agrari, amb els vergers i els corrals.

En un món tancat es van desenrotllar unes formes de convivència política, uns hàbits socials i uns tics d'acceptació i refús de les diverses comunitats que vivien dins la ciutat, ja no tan homogèniament tribu com a la prehistòria i la història antiga. Hebreus, forasters o metecs, sarraïns, havien de conviure a les ciutats mediterrànies, amb els cristians vells, i a les ciutats portuàries s'hi sumava una població flotant que encara avui deixata una mica llur cohesió.

Però la tribu persistia, malgrat tot, formava el nucli humà base de la ciutat; de totes les ciutats. Passa com amb els grups nacionals, que se senten units i rectes propietaris d'aquella terra primera. I això explica tant els nacionalismes com els localismes exacerbats a nivell urbà. Un ciutadà d'arrel es considera, ell, el primigeni representant de la seva ciutat: L'evolució dels temps, les constants aportacions d'altres elements humans, matrimonis, immigracions laborals, tècniques i post-bèl·liques, etc., han permès un enriquiment del gènere humà de la ciutat, però malgrat tot, els primitius, els descendents dels més antics pobladors, es consideren els, si no autèntics, almenys primers representants d'aquella ciutat.

Però, avui, el moviment de la població humana, el ritme de desplaçament i la dinàmica d'assentaments i de producció s'ha fet tan magmàtica i imprevisible que ens trobem amb espais de vint anys que han transformat l'hàbitat d'una àrea: massives immigracions, industrialització accelerada, posta en conreu de grans extensions, ampliacions de ports i elements de rera-port —el cas de Tarragona— menen a situacions que escapen a tota mena de possibilitat rítmica d'acompanyament direccional. Igual-

ment, les més enormes ciutats han vist un envelliment indeturable del seu centre —el cas de Nova York o de Xicago— i el despoblament d'aquest centre, ocupat més tard per pàries o gent de molt escasses possibilitats laborals. La ciutat s'ha anat distribuint en cinturons —comercial residencial, industrial— i només algunes ciutats nòrdiques continuen tenint més o menys harmònicament integrats els elements.

Vull dir amb això que els temps han transformat la ciutat identificable en una sèrie de macròpolis o conurbacions en el cas de les ciutats més grans: i en una temptativa similar en el cas de les petites. Modernament, la ciutat mediterrània ha estès, com feren abans les ciutats nòrdiques, la seva àrea en *suburbia* —que no vol dir suburbis, sinó zones residencials, a mig camí del camp, en *bungalows* o xalets— i a Lleida en comencem a tenir exemples, amb la peculiaritat que paral·lelament a la construcció de l'habitatge forà del ciutadà hi ha hagut la transformació de l'habitatge del pagès de l'horta, en una igualació de pretensions materials i àdhuc de resultats.

La ciutat de les campanes de les esglésies i dels autèntics pregoners —no com els d'ara, que parlem davant un micròfon, sinó els d'abans, que bufaven o percudien el tambor per les cantonades— s'ha acabat. I s'ha acabat amb ella aquella immediata comunicació, de pregoner a veí, de veïna a veïna. Només quan nosaltres érem petits una cosa que passava a Magdalena se sabia a Sant Antoni al minut. I això que la ràdio no fou inaugurada a Lleida fins al 1931.

Mes, no era solament la comunicació de veí a veí allò que feia molt coherent la vida a les nostres ciutats petites de fa cinquanta anys, sinó el fet que la transformació de l'element humà fos tan, tan parsimoniosa, que sempre, sempre, els nou vinguts eren assimilats amb temps i calma, amb delectança gairebé. Arribaven a Lleida els qui hi immigraven, a començaments de segle, en uns dotzenes. Dotzenes a l'any. Escampats pels barris diversos, s'anaven introduint a la vida de la ciutat: eren pagesos, més comunament petits comerciants, o joves vinguts a estudiar que després es col·locaven al sector terciari, noies de servir que es casaven, o bé famílies senceres, i tothom en té exemples a casa seva.

De lleidatans d'arrel en quedaven més que no ara, però ja sabem que el destí de les ciutats —en definitiva dels territoris— és de rebre sang nova. I els lleidatans d'arrel, que se'n considera-

ven els qui ja duien tres o quatre generacions vivint a la ciutat de les cols, eren els qui tenien, majorment, les regnes del govern de la ciutat. Podien tenir unes preferències polítiques, fins i tot, no caldria sinó, podien fer-se entre ells innombrables travetes, però no es deixaven prendre el timó. Això, i ens ho explica molt documentadament l'homenàs Lladonosa, ja passava a l'Edat Mitjana, o com ell es complau a dir, a l'època foral. I el mal no haurà pas estat que gent no nascuda dins el si de la ciutat ocupi els càrrecs de responsabilitat, perquè aquests els han d'ocupar els qui tenen entitat, coneixements i sentit social, sinó que el mal de despersonalització haurà estat, en tot cas, que arribessin a poder determinar rumbs de la ciutat els qui, encara no acostumats a les essències últimes de la mateixa, risquessin de desencaminar-la; o els qui, tot i essent veritablement ciutadans de fet, no tenien altura moral per ésser-ho de dret. Car, no oblidem que la ciutat és un moviment, la ciutat és un ens viu, molt i molt complex, delicat com un organisme humà, i regulat des d'uns centres nerviosos i viscerals que són els dispositius polítics, en el nostre cas els consells municipals, ajuntaments o Paeria. I que modernament, la bufada arreu del món presa pels mecanismes administratius ha fet que el ciutadà quedi cada cop més apartat de la cuina del govern de la ciutat, i li toqui de confiar en el que a les oficines i als plens es decideix. No hi ha la comunicació d'abans, i tot ha esdevingut més mecànic.

Tot això, però, fa referència a una ciutat imaginada com un tot governable, administrable, quelcom fins a cert punt passiu, una gent que espera que tot els ho diguin i encaminin des de dalt. I això ni és just ni real ni fóra honest de plantejar-ho: els elements importantíssims del regiment d'una ciutat són els seus habitants, els quals han elegit uns consells que els representen. Quan les agrupacions polítiques, en temps antics, eren al servei d'unes persones o petits grups locals, ja se sabia que la lluita pel poder se centraria en partits locals: en certa manera la gent sabia de quin mal havia de morir: avui amb l'existència de partits de base molt àmplia i, sobretot d'abast territorial i àdhuc ideològic molt vast, el problema de la identitat dels regents amb una marxa pròspera i en benefici de la ciutat raurà en el punt de dolç equilibri que assoliran entre llurs ideologies de tipus genèric i els interessos concrets de tots els ciutadans a llur càrrec.

Per llur banda els ciutadans havent elegit els consellers, no han acabat la feina: tot just l'han començada. Han de captenir-se de forma positiva, constructivament. I han d'esforçar-se per

donar forma a la ciutat, car són ells els qui han de donar-la-hi. Els carrers i les places ja els faran els edils, materialment parlant: la vida la hi han de donar els ciutadans, la convivència és cosa dels ciutadans, i el progrés és ells qui l'han de cimentar. Quan el ciutadà, massa sovint, pensa exclusivament en ell, no sap viure dins una ciutat, almenys no pas més, ni tan sols en la mateixa mesura, que un camperol que no respecti els drets del seu veí, ni que visqui apartat d'ell. Hem de compartir la terra, l'aire i les aigües, els moments i les músiques, els planys i les rialles.

Hom parla del model de convivència de les ciutats de l'extrem Orient, almenys de convivència al carrer. És un producte, generalment, de la consciència arrelada de la immensa quantitat de gent que hi circula, i que obliga a captenir-se dins un cert ritme sostingut de moviments, una higiene —parlo de països acceptablement desenvolupats i educats— i una educació vial i colloquial suficients per no caotitzar la coexistència espacial i temporal.

Però tot això són aspectes materials de la convivència: cedir el pas a algú carregat o feixuc trobat a les escales, ja no hauria de ser pas objecte d'instrucció o recordatori. Respondre educadament a qualsevol requesta és bàsic. Dedicar un xic de temps als altres també. La ciutat risca, modernament, de tancar-nos. Com més ens hem tancat, més el carrer ha estat ocupat per components de la massa, ço és, pels ineducats o els malcontents, ressentits o a-socials.

I arribo al perill de massificació. Curiosament, l'home molt tancat de cara a la casa i també al seu propi plaer personal, és possible que en eixir al carrer es comporti com un component de la massa. La massa és indiscriminadora, ho passa tot pel seu raser, i pretén, des de les grans revolucions concentracionàries de la primera meitat del segle XX —recordem Ortega— pretén dic, imposar uns capteniments desordenadors. Tot el que voldríem ordenat i harmònic dins de casa, ho llancem per la borda en ésser al carrer. És possible que el ciutadà que repta el seu fill perquè a casa no recull un paper o una brossa de terra, ell mateix llenci quelcom, distretament, al terra del carrer: és que ha oblidat, senzillament, que carrer i casa seva són part d'una mateixa entitat dita ciutat, un univers, un microcosmos. Irònicament, això en un moment que la civilització del rebuig i de les escombraries i de l'embalatge està engolint espais i amenaçant l'equilibri dels ecosistemes.

Jo diria que, en primer terme, doncs, i per damunt del particularisme geogràfic, històric i nacional de la pertinença a una ciutat, cal un plantejament moral de tipus general per a determinar la convivència en el si d'una ciutat. Moral és paraula que vé de «costum» i no solament vivim de costums, sinó que el costum és, simplement, el nostre discórrer per la vida. Llavors, necessari és atenir-se als costums: i no podem preveure com canviaran: els canvis es produeixen molt lentament, en una o dues o tres generacions. No obstant, molts són els qui canviarien els costums en qüestió de mesos, si podien. Demanem ara una norma moral mínima, flexible, però dins uns mòduls establerts i acceptats. Fins i tot les arts marcials, les més nobles formes de convivència en tensió, tenen les seves normes. Veieu, doncs, que no es tracta pas de donar un model de convivència deixatat i enervat, sinó actiu, vigilant i constructiu.

Acceptem les tensions, que hi són i hi seran, però aprenent a navegar entremig.

Geogràficament, també una ciutat es caracteritza. Es caracteritza tant que els urbanistes i els sociòlegs n'han donat molts models, d'acord amb la latitud, clima, etc. Ja hem parlat abans de la ciutat mediterrània, a la qual pertanyem. Mediterrània no vol ara dir marítima, sinó de la conca del Mediterrà. Hi ha la ciutat nòrdica, i la ciutat asiàtica, etc., i la mediterrània.

Dins del conjunt de la península ibèrica, la situació de Lleida és malauradament, estratègica. Les ciutats que no són estratègiques tenen un avenir calmós i acontentadís. Les que són militarment estratègiques tenen el futur més insegur, almenys més desvetllador; i no poden, doncs, adormir-se en el present ni tant sols —i els exemples a casa nostra són sovintejats— adelitar-se en les restes del passat. A Lleida són moltes, moltíssimes més les restes desaparegudes que el testimoni plantat que en queda. I això és, desenrotllat en la història, conseqüència de la geografia.

Totes les invasions damunt Catalunya han vingut des la banda de Ponent, i és natural, perquè generalment són els pobles de l'interior, els més continentals, els qui avancen vers els països fèrtils i riallers de les costes. I per arribar a la costa, Lleida és pas ideal. Ideal transversalment i ideal en el sentit dels meridians, de nord a sud. Tenim eixos vials de nord a sud amb la muntanya i el mar. Un opuscle poc conegut, en francès, del gran amic de Lleida que fou Pierre Deffontaines, ho especifica clarament, defi-

nint la ciutat i el seu terme com un fons de cubeta fluvial on avien tot de camins naturals provinents del nord.

Mirem-nos-ho com vulguem, Lleida ciutat és lloc de pas. I des d'antic, per aquestes raons de geoeconomia comprensible, lloc d'irradiació. Fou aquí que hi hagué la ciutadella qui sap des de quan: molt abans de l'ambiciós Indíbil. Fou des d'aquí que, tant els naturals com els conqueridors successius —romans en primer terme— descobriren les indiscutibles qualitats de la ciutat per constituir-se en fortalesa, lloc de defensa, forniment i relleu des de molt antic, i determinaren encara un assentament labora al camp mai no desmentit al llarg de la història. Poc li feia que fos una ciutat petita —que ho fou fins fa seixanta anys—: era, per imperatius inevitables, la més gran ciutat del conjunt català després de Barcelona.

En el primer pròleg que havia d'anar a la gran *Història de Lleida,* de Josep Lladonosa, i que l'autor va encarregar-me, ara ja fa deu anys, i que no vull saber qui va impedir que fos publicat, ni he volgut saber-ho mai, jo deia —i conservo aquest pròleg inèdit, de prop de vint folis— totes aquestes coses que després he repetit en els meus escrits de comarques occidentals: la posició de Lleida no és políticament fronterera, com s'ha volgut dir: ho fóra políticament parlant, si a banda i banda de la frontera, que en diem, les condicions humanes i, sobretot, econòmiques, fossin les mateixes. Malauradament per a més de la meitat de les comarques d'administració aragonesa properes a nosaltres, i germanes, tant si és de llengua com de simple veinatge, el despoblament, la manca de desenvolupament i de dinàmica creadora, la paralització a què han estat sotmeses tradicionalment, les ha distanciades enormement de les altres comarques d'administració catalana. Llavors, la força que Lleida té d'irradiació vers ponent és aparentment més enèrgica que vers llevant. És un imant, i un espill, i molt més; aquesta imatge pot haver inclinat a un cert predicament fronterer, el qual només fredament, geogràficament, és prop de la veritat. Per altra banda, el tarannà de les comarques catalanes no és pas el més acostat a l'admiració, i tots sabem el refús que el català manifesta pels centralismes, les capitalitats i tot el que això representa. Només cal veure, i esperar amb una mica d'engúnia, les discussions que es plantegen ja, i que s'arboraran més i més, en el cas de la reordenació comarcal del país: he dit i escrit que, si els deixàvem fer, cada català faria de casa seva la seva comarca exclusiva! Així, doncs, mentre per al vilatà de comarques aragoneses Lleida és una gran ciutat,

admirable, plena de serveis, on acut fraternalment i on de sempre ha estat ben rebut i se li ha reconegut la seva aportació en sang, treball o comerç, el vilatà de comarques ponentines catalanes tendeix a veure Lleida com la capital provincial, el lloc de les delegacions, els actuals serveis territorials, l'especialista mèdic i el gestor.

Durant molts anys, però, aquesta imatge oficialista i de serveis quasi obligats i inevitables, s'ha alimentat des de la mateixa Lleida, a cavall d'unes dades postbèl·liques molt lamentables, tot i que eren quasi inevitables. Tots coneixem la situació d'una Lleida destruïda, molt despoblada, i sotmesa a una mena de reeducació política, a partir de 1939, on, per damunt de tot, es volia esborrar la característica de catalanitat. Quan deia això, anys enrera, la gent es posava el dit als llavis recomanant-me silenci. I, no obstant, era una veritat, la primera veritat que hom constatava en arribar a la Lleida postbèl·lica. Autoritats, bisbat, professionals, amb molt poquíssimes excepcions irrellevants i inoperants, feien el joc als despersonalitzadors. Com ens hem d'admirar que, a la llarga, Lleida fes aquella impressió de ciutat enrasada amb les més vegetatives capitals provincials de l'Estat?

La situació subsegüent al final de la guerra menà a Lleida a un empobriment general, i molt particularment a un empobriment cultural. D'una banda hi jugava el mimetisme d'actituds oficials estatals, el qual feia oblidar no solament la forma expressiva catalana, —substituïda per una mala imitació forana— sinó fins i tot l'actitud de fons, mediterrània, neta i normal. Recordem el «Real de la Feria» durant tants anys, que volia dir firal, i feia pensar que valia un ral l'entrada. Recordem alguna poesia eucarística de Mossèn Cinto Verdaguer apareguda, en traducció, al full diocesà, l'acomodació de les formes de pietat a estructures absolutament distants del tarannà tradicional a casa nostra... L'anecdotari podria continuar minuts, bastants minuts. El desinterès per l'arrel del país era, entre altres, producte del deslligament geogràfic en què havia caigut la ciutat el 1938, separada, seccionada de la resta del país. Despoblament, endemés, i aparició de gent vinguda de fora, que continuaven el procès de des-sedimentació de la nostra societat tan repetidament assenyalat.

En aquella situació, doncs, no té res d'estrany que, tant per complaença dels qui manaven com per audàcia dels qui hi accedien impunement, les mitjanies ocupessin llocs de responsabilitat en bastants terrenys: no diré que en majoria, però visibles.

Per això fou tant més meritori el fet de l'aparició de moviments culturals enfrontats a la cultura oficial, tant si es vehiculaven en català com en el mateix castellà usual en el actes oberts a l'època. Tan tard com el 1966, la pretensió de celebrar un Congrés o Taula Rodona de Traductors a Lleida obligà a fer-la a Raimat, pràcticament en la clandestinitat.

Lleida continuava tancada a moltes activitats que eren pel cap baix tolerades a la resta del país. Al mateix temps, tota la mimètica para-oficial i la voluntat de saltar per damunt de Barcelona per arribar a Madrid, l'ambició de ser només capital de província, no produí altre que una desconsideració en els medis oficials, a tenir només encara avui dos carrils a la carretera nacional II tot el llarg de la província, i a una persistent sordesa de l'administració davant les demandes de Lleida.

I la Festa Major s'en ressentia, també. Perquè anava adoptant una forma consabuda, encotillada, no reprenia el to descordat i acarrerat d'abans, amb l'alegria natural, ni adoptava una suficient entitat en els espectacles que ens l'acostés a un producte de despotisme ilustrat: era una mitja tinta encarcarada d'una banda en la part oficial, mal servida en el vessant cultural (hom mai no sabia com resultarien els tan prodigats *Festivales de España)*, mentre el carrer no era espontani, i la diversió popular se centrava en els teatres portàtils de les Fires, amb les obscenitats d'un anèmic espectacle.

Avui, amb tot, voldria assenyalar, seguint el criteri de Daniel Gelabert, el perill que hom confongui animació amb cultura: evidentment, la represa de llibertats elementals polítiques ha portat a una revalorització noble del barri i de la festa popular: però cal compensar l'animació, meritòria i desinhibidora, amb uns serveis culturals no tant promoguts des de les esferes de poder com aprofitant les iniciatives de les entitats culturals existents. La Festa Major és tan bona ocasió com una altra d'oferir més serveis culturals, o d'ampliar-los: exposicions, biblioteques, concerts, o publicacions. En aquest sentit tot un mes podria estar dedicat, escandidament, a activitats culturals, deixant el nucli de les Festes per als aspectes lúdics i de diversió concreta.

Fa un moment he donat, potser, una imatge d'història recent que a algú haurà semblat pobra, i derrotista. La veritat és que no en tenia pas el propòsit: no puc, però, deixar de constatar, que la nostra reincorporació al corrent cultural català renovat —i ara parlo d'una manera molt general—, ha vingut amb retard, àdhuc

amb retard respecte de les nostres pròpies comarques, on proporcionalment es feien les coses amb un dring d'autenticitat que nosaltres, des d'una ciutat amb tant de pes i de responsabilitat, no acabàvem de retrobar. I és que Lleida ressalta massa en el paisatge i en el temps: té una responsabilitat d'exemplaritat que cal que assumeixi definitivament, i els retards no ens poden afavorir; ni poden afavorir gens el país tot ell.

Quan dic això ho dic pensant en aquest destí lleidatà de capital no pas territorial o provincial, sinó *espiritual* que li convé, que li escau i que no pot, repeteixo, esquivar. Lleida té la missió de donar sentit, en un pla general, a tot un ample sector del país que denominem el Ponent, la Catalunya occidental, l'Aragó veí, fins i tot la muntanya, de la qual no ha estat mai deslligada.

I ara és el moment. Ara que tot es discuteix, que tot es garbella i passa per l'erera. Ara que la cultura conviu amb la contracultura, (i tant de bo que aquesta darrera no entri en clandestinitat). Ara que la dona és a primera fila, ara que els joves reclamen i replantegen, ara que ens estem adonant que, després de voler ser protagonistes, en tenim l'oportunitat. Joc net: que Lleida es manifesti, governants i governats, com un tot coherent, llançada enfora, amb poder de convocatòria en primer terme per als seus propis habitants, refusades i desades les carotes temoregues del complext d'inferioritat, del provincialisme i el provincianisme, del «leridanismo» risible i del lleidatanisme excessiu. Realitat d'una ciutat viva, operativa, amb veu i vot, amatent a les necessitats de tot un territori amplíssim del qual és compendi i dels fills del qual viu. Catalans i aragonesos, i almogàvers tots, ilergetes; i, refosos, catalans, amb un dring peculiar i molt propi que ens ha de fer estar orgullosos amb serenor i calma, treballadors amb delit, riallers amb esperança.

Sumem, aportem, a Catalunya, a Aragó, a Espanya, l'Espapanya que hi hagi en el futur, on tothom ha d'ésser allò que és perquè el conjunt tingui sentit.

Vet ací, doncs, que, en lleure i treball, és globalment que una ciutat ha de manifestar-se. A les acaballes del segle, encara hi ha coses que es poden aprofitar de la innocència antiga, i hi ha una exigència d'intelligent aplicació per tal de poder aconseguir ciutats integrades en esperit. Quina responsabilitat, Lleida, que em vas veure néixer, tenim tots envers tu, i tu amb el món! Cansada, vella, sempre nova, ciutat, roca i fang, vent i ciment.

I ara, ciutat, deixa'm escoltar la remor horitzontal, aplanada, de les mil barreges de la Festa Major que ens aplegarà, concitarà i emmarcarà uns dies. Jo m'apunto, però, a tot el món quasi maternal de les firetes, i prenc per guia Jaume Agelet i Garriga:

Diu l'Agelet, amb inimitable ritme:

Oh, les fires,
amb uns llums eixordadors,
i amb boteruts cavallets
que s'aplanen,
consirosos,
i de sobte es posen drets!
Oh, la joia lluminosa
de pujar als cavallets
i de veure, rioleres
unes cares a l'entorn,
i cases arrenglerades
que corren, illuminades,
quan fina, cendrós, el jorn!
Oh, les cases, que s'aturen
així que som de retorn!
Amb delit jo cercaré
oh, barraca de la fira,
l'escalfor del teu recer
per viure-hi amb el silenci
nocturn dels tambors cansats,
i amb els ninotets que hi dormen
tots mudats,
per daurar amb el so humit
de platerets i cornetes
l'esperit,
per sentir la fressa tèrbola
de la fira que es remou
i mirar per una escletxa
petita
les nits que plou.
A les fires, a les fires,
s'hi encanten els infants!
A les fires
s'hi aturen homes grans.

Deixem, un moment, la reflexió activa, deixem-la madurar i tornem-nos un xic infants. Tenim tanta història, que podem pensar en el futur cada dia amb la saviesa del vell tronc. No ens encaparrem massa: tinguem el cor net, fem el joc net, i obrim-nos a l'esperança; aquella arrel minúscula i tenaç que cantava Màrius Torres en moments terribles, però que justifica l'home en tots els instants, adversos i pròspers, si sap mirar els ulls dels altres homes i caminar al seu costat amb paciència i dignitat. La dignitat i la paciència que han caracteritzat el lleidatans de tots els temps, enllà de circumstàncies conjunturals i de tota llei de daltabaixos.

Passada de gegants, gramalles i processó, mel i mató, trampes i timbals, cornetes i piules, («pastora galana, sirena de l'amor»), el sant petit a la processó i el Marraco esgarrifós, el ball de bastons i els globus per a la quitxalla, i l'espetec del firal.

I el treball, després. I l'exemple, tothora. I el goig de la pau per a tots.

PALAU DE LA PAERIA

Lleida, 7 de maig de 1981

El llibre
PREGÓ DE LA FESTA MAJOR DE LLEIDA, ANY 1981,
s'ha acabat d'imprimir a principis de
maig a la Impremta de Montserrat,
a cura de Lluís Virgili, impressor
de Lleida.